

Rapportage MID
over

Indonesië

Aangeboden aan
Voorzitter en leden CVIN
door
Directeur Militaire Inlichtingendienst

MINISTERIE VAN DEFENSIE
MILITAIRE INLICHTINGDIENST

(Afgesloten: 20 januari 2000)

Indonesië

Onderzoeken naar de rol van het Indonesische leger bij schendingen van de mensenrechten.

Hoewel mensenrechten lange tijd een verwaarloosd onderwerp zijn geweest in Indonesië, lijkt het onderwerp op dit moment de nationale agenda te domineren. Inmiddels lopen er onderzoeken naar mogelijke mensenrechtenschendingen door leden van de Indonesische strijdkrachten: Oost Timor, Atjeh en zeer recentelijk de Molukken.

Het onderzoek naar mensenrechtenschendingen in Oost Timor lijkt echter het strijdtoneel te worden waar President Wahid en zijn regering proberen hun wil op te leggen aan de Indonesische strijdkrachten.

Achtergrond

In september 1999 gaf President Habibie opdracht aan Marzuki Darusman om een speciale onderzoekscommissie voor Oost Timor op te richten. De opdracht voor de KPPHAM (Nationale Onderzoekscommissie voor Mensenrechtenschendingen op Oost Timor) was onderzoek te doen naar na het referendum begane mogelijke schendingen van de mensenrechten door leden van de Indonesische strijdkrachten. De commissie is in het bijzonder belast met het onderzoeken van berichten van massamoorden, standrechtelijke executies en willekeurige schietpartijen. De Commissie ging achter gesloten deuren aan het werk. Het mandaat van KPPHAM is inmiddels met een maand verlengd tot eind deze maand.

Naast het Indonesische onderzoek laat ook de Verenigde Naties een onderzoek uitvoeren. De voorzitter van deze commissie, VN Commissaris voor Mensenrechten Mary Robinson, heeft de afgelopen week haar rapport aangeboden aan Koffi Annan. Uit tussentijdse berichtgeving is al gebleken dat ook dit onderzoek tot de conclusie komt dat Indonesische strijdkrachten betrokken zijn geweest bij massale moordpartijen op Oost-Timor, na het referendum in augustus 1999. De VN Veiligheidsraad zal moeten beslissen of de VN de zaak aanhangig maakt bij een internationaal gerechtshof of dat men afhandeling van de bevindingen overlaat aan de lokale Indonesische onderzoekscommissie.

Controverses

De commissie is inmiddels het onderwerp van diverse controverses geworden. De eerste controverse wordt veroorzaakt door het feit dat de leden van de commissie zich vanaf het begin in de Indonesische pers hebben uitgelaten over de uitkomsten van hun verhoren en onderzoeken ter plaatse. Dit ondanks het feit dat de commissie geacht wordt om een

onderzoek achter gesloten deuren uit te voeren. Met name de advocaat die optreedt voor de militairen, Nasution, tekent hier voortdurend en soms fel protest tegen aan.

Een tweede controverse is het feit dat de commissie ervan wordt beschuldigd een politieke agenda te hebben. Veel van de leden van de commissie hebben zich inderdaad in het verleden bijzonder kritisch uitgelaten over de strijdkrachten. Mogelijk is dit dan ook de reden dat Nasution, zelf een vooraanstaand mensenrechtenactivist, heeft aangeboden om de militairen te verdedigen, om te voorkomen dat het onderzoek ontaardt in een heksenjacht.

Op dit moment is de commissie erin geslaagd om een indrukwekkende hoeveelheid getuigen te ondervragen: ondermeer voormalig legerleider Generaal Wiranto maar ook sub-alterne officieren, districtvertegenwoordigers (*bupati*) en pro-Indonesische militieleden. De commissie is van plan Faisal Tadjung (voormalig coördinerend minister voor veiligheid en politiek ten tijde van Oost Timor) en Ali Alatas (voormalig minister van Buitenlandse Zaken) te dagvaarden, en er wordt zelfs gesproken over mogelijke dagvaarding van voormalig President Habibie.

De belangrijkste getuigenissen en conclusies tot nog toe.

In het algemeen kan worden gesteld dat de belangrijkste informatie lijkt te zijn gekomen van relatief laaggeplaatste functionarissen; de getuigenis van Generaal Wiranto leverde weinig substantieels op. De meest belastende getuigenis voor de militairen is afkomstig van verschillende districtvertegenwoordigers. Deze *bupati* gaven heel duidelijk aan dat geld afkomstig van de provinciale regering is gebruikt om burgerverdedigingsgroepen te financieren en dat deze *bupati* veelal onderdeel waren van pro-Indonesische milities. Hiermee lijkt dat ook een directe link tussen de regering in Jakarta en de milities te worden bevestigd.

Verder is de getuigenis van Generaal Majoor Garnadi bijzonder interessant gebleken. Garnadi had ten tijde van het referendum op Oost-Timor verschillende adviserende functies en was vice voorzitter van de commissie die belast was met de handhaving van de veiligheid op Oost Timor. De Generaal is ondermeer ondervraagd over de inhoud van, wat het *Garnadi document* wordt genoemd: een bevel van Tadjung aan de militairen waarin kennelijk de opdracht wordt gegeven om een aantal vitale voorzieningen en installaties op Oost Timor te vernietigen als de uitslag van het referendum voor onafhankelijkheid was. Garnadi heeft toegegeven dat hij het document inderdaad geeft ondertekend maar kon zich niet meer herinneren wat de exacte inhoud was.

Verrassend genoeg hebben de Oost Timor onderzoeken meer opgeleverd dan de meeste waarnemers voor mogelijk hielden. Langzaam maar zeker wordt duidelijk dat hoge militairen goedkeuring hebben gegeven aan de verbrande aarde tactieken die zijn toegepast in Oost Timor. De uitkomsten van het onderzoek lijken de top van de Indonesische strijdkrachten steeds meer in verlegenheid te brengen.

Houding Regering

President Wahid lijkt niet bereid zijn generaals te beschermen. Wel heeft Wahid aangegeven dat hij bezwaar heeft met een eventuele berechting van de generaals door een internationaal tribunaal. Duidelijk is dat het afleggen van verantwoording door hoge officieren die betrokken zijn geweest bij het mogelijk stelselmatig terroriseren van een niet onaanzienlijk deel van de bevolking, Wahid en zijn regering enorm veel geloofwaardigheid in binnen- en buitenland zal opleveren.

President Wahid laat zich steeds minder gelegen liggen aan partijpolitieke en of coalitie overwegingen en verzamelt meer en meer mensen om zich heen van wie hij effectief optreden en grotere loyaliteit verwacht. Het recente ontslag van de legerwoordvoerder Sudrajat moet dan ook worden gezien tegen deze achtergrond worden gezien. Deze had

zich de afgelopen maanden steeds vaker openlijk kritisch uitgelaten over de zeggenschap van de President over het leger.

Conclusie

Met zijn houding neemt president Wahid een behoorlijk risico. Enerzijds heeft hij de steun van de strijdkrachten nodig om de onrust in delen van de archipel te controleren anderzijds laat hij leden van diezelfde strijdkrachten gezichtsverlies lijden. De strijdkrachten zien zichzelf ondertussen nog altijd als beschermers van de eenheid van de Indonesische republiek. Tegelijkertijd zijn er duidelijke aanwijzingen dat men intern verdeeld is over het steunen van de hervormingen of het blijven vasthouden aan de machtspositie die hen door de grondwet wordt gegeven.

De houding van delen van de strijdkrachten zal zeker worden beïnvloed door de wijze waarop president Wahid om zal gaan met de conclusies en aanbevelingen van beide onderzoekscommissies en de mate waarin deze rapportages uiteindelijk tegemoet komen aan de wens die er binnen de Indonesische samenleving bestaat om de traditionele rol van de strijdkrachten te herzien.

SAMENVATTING

Hoewel mensenrechten lange tijd een verwaarloosd onderwerp zijn geweest in Indonesië, lijkt het onderwerp op dit moment de nationale agenda te domineren. Inmiddels lopen er meerdere onderzoeken naar de mogelijke mensenrechtenschendingen door leden van de Indonesische strijdkrachten: Oost Timor, Atjeh en zeer recentelijk de Molukken. Het onderzoek naar mensenrechtenschendingen in Oost Timor lijkt echter het strijdtoneel te worden waar President Wahid en zijn regering proberen om hun wil op te leggen aan de Indonesische strijdkrachten.

De commissie is inmiddels het onderwerp van diverse controverses geworden.

Op dit moment is de commissie erin geslaagd om een indrukwekkende lijst met getuigen te ondervragen. In het algemeen kan worden gesteld dat de belangrijkste informatie lijkt te zijn gekomen van relatief laaggeplaatste functionarissen; de getuigenis van Generaal Wiranto leverde weinig substantieels op.

Veelzeggend is dat President Wahid niet bereidt lijkt te zijn om zijn generaals te beschermen.

Dat neemt niet weg dat President Wahid hiermee een behoorlijk risico neemt. Enerzijds heeft hij de steun van de strijdkrachten nodig om de onrust in delen van de archipel te controleren anderzijds laat hij leden van diezelfde strijdkrachten gezichtsverlies lijden. De strijdkrachten zien zichzelf ondertussen nog altijd als beschermers van de eenheid van de Indonesische republiek. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat men intern verdeeld is over het steunen van de hervormingen of het blijven vasthouden aan de machtspositie die hen door de grondwet wordt gegeven